

УДК 343.1

DOI <https://doi.org/10.32782/klj/2023.1.53>**Гриза О. В.,**

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри кримінально-правових дисциплін

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ОРГАНІЗАЦІЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТАЄМНИЦІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Анотація. Дана наукова стаття присвячена організації забезпечення таємниці досудового розслідування на початковому етапі кримінального провадження. Спочатку автор наголошує, що чинний Кримінальний процесуальний кодекс України містить лише одну ст. 222, в якій закріплено положення про недопустимість розголошення відомостей досудового розслідування, де, зокрема, зазначено, що відомості досудового розслідування можна розголошувати лише з дозволу слідчого або прокурора і в тому обсязі, в якому вони визнають можливим. Визначено, що про забезпечення дотримання таємниці досудового розслідування на початковому етапі кримінального провадження – це є створення надійних умов для гарантування виконання кримінального процесуального закону в частині додержання таємниці відомостей про хід, характер та особливості досудового розслідування, що починається з моменту подачі заяви, повідомлення про вчинення кримінального правопорушення, самостійного виявлення слідчим, прокурором з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення. Встановлено ризики, які безпосередньо впливають на збереження конфіденційності відомостей досудового розслідування, які поділено на два види: об'єктивного та суб'єктивного характеру. Зазначено, що ризики об'єктивного характеру – це обумовлені нормативно-правовими актами положення, виконання яких передбачено кримінальною процесуальним законодавством, пов'язані, наприклад, зі здійсненням відомчого контролю та процесуального керівництва у кримінальному провадженні, і призводять до збільшення випадків пересилання матеріалів кримінального провадження для його вивчення та надання вказівок. Насамкінець з'ясовано, що ризики суб'єктивного характеру пов'язані з розширенням кола осіб, залучених до кримінальної процесуальної діяльності, а також допоміжного персоналу (секретарі, помічник слідчого), які стають обізнаними щодо початку та стану досудового розслідування певного провадження з урахуванням необхідності направлення кримінального провадження процесуальному керівникові прокуратури на протязі 1–3 днів з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань для надання вказівок у кримінальному провадженні.

Ключові слова: об'єктивні та суб'єктивні ризики розголошення інформації, початок досудового розслідування, кримінальне провадження, процесуальні аспекти, докази, таємниця досудового розслідування, доказування, кримінальний процес.

Hryza O. V. Organization of ensuring confidentiality of pre-judicial investigation at the initial stage of criminal proceedings

Abstract. This scientific article is devoted to the organization of ensuring the secrecy of the pre-trial investigation at the initial stage of criminal proceedings. First, the author emphasizes that the current Criminal Procedure Code of Ukraine contains only one article. 222, which enshrines the provision on the inadmissibility of disclosure of pre-trial investigation information, where, in particular, it is stated that pre-trial investigation information can be disclosed only with the permission of the investigator or prosecutor and to the extent they deem possible. It was determined that ensuring the confidentiality of the pre-trial investigation at the initial stage of criminal proceedings is the creation of reliable conditions to guarantee the implementation of the criminal procedural law in terms of maintaining the secrecy of information about the progress, nature and features of the pre-trial investigation, which begins from the moment of filing a statement, notification of the commission of a crime of a criminal offense, independently discovered by the investigator, prosecutor from any source of circumstances that may indicate the commission of a criminal offense. Risks that directly affect the preservation of the confidentiality of pre-trial investigation information are identified, which are divided into two types: objective and subjective. It is noted that the risks of an objective nature are provisions determined by normative legal acts, the implementation of which is provided for by criminal procedural legislation, related, for example, to the implementation of departmental control and procedural management in criminal proceedings, and lead to an increase in cases of forwarding of criminal proceedings materials for its study and guidance. In the end, it was found out that the risks of a subjective nature are associated with the expansion of the circle

of persons involved in criminal procedural activities, as well as auxiliary personnel (secretaries, assistant investigators), who become aware of the beginning and state of the pre-trial investigation of a certain proceeding, taking into account the need referral of criminal proceedings to the procedural head of the prosecutor's office within 1–3 days from the moment of entering information into the Unified Register of Pretrial Investigations for providing instructions in criminal proceedings.

Key words: *objective and subjective risks of information disclosure, initiation of pre-trial investigation, criminal proceedings, procedural aspects, evidence, secrecy of pre-trial investigation, evidence, criminal process.*

Актуальність проблеми дослідження.

Щодо початкового етапу кримінального провадження, слід зазначити, що на відміну від КПК 1960 року, у КПК України 2012 року не передбачено стадії порушення кримінальної справи. Важливим є не тільки відмінність у поняттях «порушення справи» та «початок кримінального провадження», а і у можливості їх віднесення до стадій кримінального процесу. Будь-яка кримінальна процесуальна діяльність може розглядатися як «стадія процесу» за умов наявності кола учасників певної стадії, наділених відповідними правами та обов'язками, та можливістю винесення певного рішення як результату діяльності на певній стадії.

Виклад основного матеріалу. Якщо говорити про початковий момент кримінального провадження, з якого виникають відносини з охорони інформацію, що може становити таємницю досудового розслідування, ми не можемо залишити поза увагою наступний факт. Після подання заяви, повідомлення про вчинення кримінального правопорушення, або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин зобов'язані внести відомості до ЄРДР. І хоча, як зазначає М.А. Погорецький, «24-годинний термін – це не перевірка заяв та повідомлень про кримінальне правопорушення, а лише внесення відповідних відомостей до ЄРДР» [1, с. 93–103], у цей проміжок часу може бути проведений огляд місця події (ч. 3 ст. 214 КПК), під час якого може бути витік інформації, яку в інтересах досудового розслідування необхідно зберігати у таємниці.

Л.М. Лобойко також зазначає, що « норми КПК «вмикають» тоді, коли є підстави для досудового розслідування. Це може мати місце як після внесення відомостей до ЄРДР,

так і у певних «екстрених» випадках до цього моменту» [2, с. 87–92]. Так, цими «екстреними випадками» є виявлення ознак кримінального правопорушення на морському чи річковому судні, що перебуває за межами України (у цьому випадку відомості про нього вносяться до ЄРДР при першій можливості, п. 3 ст. 214 КПК України). Отже, говорячи про забезпечення дотримання таємниці досудового розслідування на початковому етапі кримінального провадження, ми вважаємо, що це є створення надійних умов для гарантування виконання кримінального процесуального закону в частині додержання таємниці відомостей про хід, характер та особливості досудового розслідування, що починається з моменту подачі заяви, повідомлення про вчинення кримінального правопорушення, самостійного виявлення слідчим, прокурором з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення.

Чинний КПК України містить лише одну ст. 222, в якій закріплено положення про недопустимість розголошення відомостей досудового розслідування, де, зокрема, зазначено, що відомості досудового розслідування можна розголошувати лише з дозволу слідчого або прокурора і в тому обсязі, в якому вони визнають можливим. У ч. 2 ст. 222 КПК України регламентовано, що у необхідних випадках слідчий, прокурор попереджає осіб, яким стали відомі відомості досудового розслідування, у зв'язку з участю в ньому, про їх обов'язок не розголошувати такі відомості без його дозволу. Незаконне розголошення відомостей досудового розслідування тягне за собою кримінальну відповідальність, встановлену законом (ст. 387 КК України). І хоча на законодавчому рівні положення ст. 222 КПК України не є новими, механізм їх реалізації у КПК не визначений [3].

Пропонуємо початковий етап досліджувати через призму конкретних процесуальних дій (т.з. підетапів), в якості яких нами виділені: 1) момент прийняття заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення; 2) визначення прокурора як процесуального керівника досудового розслідування; 3) надання доручення начальником слідчого підрозділу на здійснення досудового розслідування конкретному слідчому.

1. *Організація забезпечення дотримання таємниці досудового розслідування при прийнятті заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення.*

Відомості, що можуть становити таємницю досудового розслідування на початковому етапі кримінального провадження можуть бути відомі, крім службових осіб органів досудового розслідування, оперативного підрозділу, блоку превентивної діяльності та прокуратури, також і іншим учасникам кримінального провадження, наприклад, заявнику, потерпілому. У КПК України передбачений порядок попередження слідчим або прокурором про обов'язок не розголошувати відомості досудового розслідування осіб, яким стали відомі такі відомості (потерпілий, спеціаліст). Так, ст. 57 КПК України передбачає обов'язок потерпілого не розголошувати без дозволу слідчого, прокурора, суду відомості, які стали йому відомі у зв'язку з участю у кримінальному провадженні і які становлять охоронювану законом таємницю (п. 3 ст. 57 КПК України). Однак, в КПК України не закріплено норми про обов'язок зберігати таємницю досудового розслідування такому учаснику провадження як заявник, який є особою, яка звернулася із заявою або повідомленням про кримінальне правопорушення до органу державної влади, уповноваженого розпочати досудове розслідування і не є потерпілим (ст. 60 КПК України) [3].

Саме на початковому етапі досудового розслідування особа, яка заявила про злочин, має статус заявника, який є учасником кримінального провадження. Процесуального статусу заявника особа набуває з моменту подання заяви чи повідомлення про вчинення кримінального правопорушення слідчому, прокуророві. Відповідно до

ч. 2 ст. 60 КПК, заявник має право: 1) отримати від органу, до якого він подав заяву, документ, що підтверджує її прийняття і реєстрацію; 2) подавати на підтвердження своєї заяви речі і документи; 3) отримати інформацію про закінчення досудового розслідування [3]. На відміну від обов'язків потерпілого, передбачених у ст. 57 КПК України, на заявника не покладено обов'язку не розголошувати без дозволу слідчого, прокурора, суду відомості, які стали йому відомі і становлять таємницю досудового розслідування. Тому ми пропонуємо доповнити ст. 60 КПК України ч. 3 і викласти її у наступній редакції: «Заявник попереджається про обов'язок не розголошувати відомості про факт вчинення кримінального правопорушення, які становлять або можуть становити охоронювану законом таємницю, без дозволу слідчого, прокурора або суду».

Прикладом розголошення заявником відомостей досудового розслідування на початковому етапі розслідування (в силу емоційного збудження, хвилювання, неприязних відносин тощо) є повідомлення інформації (у вигляді погрози, помсти, звинувачень тощо) про те, що «скоро до тебе прийдуть і заберуть всі твої «іграшки», що стосувалось кримінального провадження, розпочатого за повідомленням заявника про незаконне зберігання особою зброї чи боєприпасів, зареєстрованому до ЄРДР за ч. 1 ст. 263 КК України. Особа, отримавши інформацію про те, що на нього поскаржились до правоохоронних органів, скоріш за все, змінить місце зберігання наявних у нього заборонених речей (зброї та боєприпасів), а проведений в рамках кримінального провадження обшук, не забезпечить виявлення небезпечних предметів.

2. *Організація забезпечення дотримання таємниці досудового розслідування під час визначення прокурора як процесуального керівника досудового розслідування.*

Відповідно до ч. 2 ст. 36 КПК України, прокурор здійснює нагляд за дотриманням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва. Конкретний прокурор, який буде здійснювати процесуальне керівництво визначається керівником відповідного органу прокуратури після початку

досудового розслідування. У разі необхідності, керівник органу прокуратури може визначити групу прокурорів, які здійснюватимуть повноваження прокурорів у конкретному кримінальному провадженні, а також старшого прокурора такої групи, який керуватиме діями інших прокурорів (ст. 37 КПК України). У Концепції реформування кримінальної юстиції України, затвердженій Указом Президента України від 08.04.2008, було зазначено, що процесуальне керівництво прокурором розглядається як «організація процесу досудового розслідування, визначення напрямів розслідування, координація процесуальних дій, сприяння створенню умов для нормального функціонування слідчих, забезпечення дотримання в процесі розслідування вимог законів України» [4]. Відповідно до відомчих нормативних актів Генерального прокурора України на керівників органів прокуратури покладено обов'язок невідкладно призначати процесуальних керівників досудового розслідування кримінальних правопорушень з урахуванням складності їх кваліфікації, суспільного резонансу, прогнозованих обсягів процесуальної роботи та з огляду на професійну майстерність і досвід відповідних прокурорів.

У вказаному наказі не закріплена норма про необхідність витребування матеріалів, на підставі яких внесені відомості до ЄРДР, хоч на практиці такі випадки є непоодинокими. Це підтверджує проведене анкетування слідчих, які зазначили, що у 89% випадків процесуальні керівники у кримінальних провадженнях, протягом 1–3 днів з початку досудового розслідування, витребовують матеріали з мотивів необхідності надання вказівок.

На необхідності нормативно-правового закріплення витребування кримінальних проваджень наголошує Ю.В. Коробко, який пропонує доповнити правові норми щодо діяльності органів прокуратури положеннями про те, щоб уповноважити керівників прокуратури витребувати в органах досудового розслідування матеріали, на підставі яких внесені відомості до ЄРДР, перевіряти правильність кваліфікації діяння та достовірність відомостей, внесених до ЄРДР, а копії вказаних матеріалів слід долучати до наглядових проваджень» [5, с. 73].

Ми не погоджуємося з такою пропозицією. Адже, пересилання матеріалів кримінального провадження є одним із можливих способів розголошення таємниці досудового розслідування. За умов необхідності направити кримінальне провадження зі слідчого відділу до прокуратури залучається наступне коло осіб: слідчий, який здійснює досудове розслідування; керівник слідчого підрозділу, який підписує супровідний лист; секретар, яка реєструє супровідний лист з додатком у вигляді матеріалів кримінального провадження; помічник слідчого, оперативний працівник або інший співробітник районного підрозділу поліції, якому доручено відвезти провадження; секретар в прокуратурі, яка реєструє вхідну кореспонденцію; прокурор, який розписує кореспонденцію на виконавця; процесуальний керівник по кримінальному провадженню.

Таким чином, між двома суб'єктами, які безпосередньо здійснюють досудове розслідування (слідчий та процесуальний керівник), під час пересилання матеріалів кримінального провадження залучено ще 5-ть осіб. Вважаємо, що розширення кола є умовою можливого розголошення інформації, що може складати таємницю досудового розслідування у кримінальному провадженні.

3. Організація забезпечення дотримання таємниці досудового розслідування під час надання доручення про проведення досудового розслідування конкретному слідчому.

Відповідно до п.1 ч. 2 ст. 39 КПК України керівник органу досудового розслідування уповноважений визначати слідчого (слідчих), який здійснюватиме досудове розслідування, а у випадках здійснення досудового розслідування слідчою групою – визначати старшого слідчої групи, який керуватиме діями інших слідчих [3]. Після офіційного прийняття та реєстрації, заява (повідомлення) про кримінальне правопорушення передається керівнику органу досудового розслідування, який визначає правову кваліфікацію та працівника, який буде здійснювати досудове розслідування. Це процесуально оформлюється у вигляді письмового доручення начальника слідчого підрозділу провести досудове розслідування конкретному слідчому. Взагалі повноваження начальника слідчого відділу

визначати слідчого для здійснення провадження, а також передача проваджень від одного слідчого іншому, мають прямий вплив та важливе значення для забезпечення таємниці досудового розслідування, якісного проведення слідчих (розшукових) дій та захисту законних прав та інтересів учасників кримінального судочинства.

Проте, варто зауважити, що в окремих випадках необґрунтовані й часті передачі проваджень розцінюються як серйозний недолік у діяльності керівника слідчого підрозділу. Адже можна припустити, що саме начальник слідчого відділу не зміг раціонально розподілити провадження між слідчими, зважаючи на реальні можливості кожного з них (спеціалізацію, навантаження, досвід), що викликало процесуальну тяганину, збільшення строків досудового розслідування. Крім цього, можливий витік інформації, що становить таємницю досудового розслідування. Так, під час тривалого відрядження, відпустки чи хвороби слідчого, які перешкоджають своєчасному закінченню досудового розслідування, або звільнення слідчого, начальник слідчого підрозділу передає провадження іншому слідчому для здійснення досудового розслідування. Це, так звані, об'єктивні підстави передачі провадження від одного слідчого до іншого [6, с. 419]. Крім цього, існують і суб'єктивні (факультативні) підстави передачі кримінальних проваджень від одного слідчого іншому, що прямо впливає на стан збереження таємниці досудового розслідування. Адже, якщо кримінальне провадження по-черзі буде розслідувати весь слідчий підрозділ, важко вважати процес такого досудового розслідування ефективним.

До причин передачі кримінальних проваджень належать необхідність підвищення ефективності та якості досудового розслідування, виконання вимог щодо спеціалізації слідчих (наприклад, коли один слідчий не спеціалізується на розслідуванні такої категорії кримінальних проваджень), надмірна завантаженість слідчого, а також зміна штатної чисельності та структури слідчого підрозділу (що потребує перерозподілу навантаження між працівниками слідчого підрозділу). Крім вказаних підстав, Д.М. Мірковець виділяє ще

такі: недостатній досвід та кваліфікація слідчого, виявлення керівником слідчого відділу при вивченні справи тяганини, неповноти, необ'єктивності розслідування [6, с. 420].

За таким умов, збільшення кола осіб, залучених до процесу досудового розслідування одного кримінального провадження, зменшує ймовірність забезпечення гарантії дотримання таємниці досудового розслідування.

На підтвердження вказаного наведемо наступний приклад. Колишній керівник спеціалізованої антикорупційної прокуратури Назар Холодницький в ефірі «5 каналу» розповів про те, які гучні розслідування нині у провадженні САП і НАБУ, що перешкоджає довести справи до суду. «У нас було одне провадження по одному з суддів, і коли ми звернулися з клопотанням про проведення обшуку, нам цей обшук дали. Але яке було здивування, коли ми на цей обшук прийшли, а в цього судді знайшли саме цю ухвалу суду про цей обшук. Тобто, він ще за день до цього знав...» [7].

І в ситуації, якій опинилися детективи НАБУ, вже не важливо, чи дізнався суддя про обшук з реєстру судових рішень, до якого він має доступ, або ж мав місце витік інформації з боку «прихильних» до судді правоохоронців. Результат, як-то кажуть, очевидний.

Висновки. Отже, розглянувши вказані елементи організації забезпечення дотримання таємниці досудового розслідування на початковому етапі кримінального провадження, а також наліз кримінальних проваджень зумовив можливість встановити ризики, які безпосередньо впливають на збереження конфіденційності відомостей досудового розслідування. Ці ризики можна поділити на два види: об'єктивного та суб'єктивного характеру. Об'єктивного характеру – це обумовлені нормативно-правовими актами положення, виконання яких передбачено кримінальною процесуальним законодавством, пов'язані, наприклад, зі здійсненням відомчого контролю та процесуального керівництва у кримінальному провадженні, і призводять до збільшення випадків пересилання матеріалів кримінального провадження для його вивчення та надання вказівок. Інколи, це здійснюється формально – для того, щоб

була відмітка про систематичний контроль за станом розслідування кримінального провадження. Також не слід забувати про необхідність формування наглядових проваджень, заслуховування стану досудового розслідування тощо.

Ризики суб'єктивного характеру пов'язані з розширенням кола осіб, залучених до кримінальної процесуальної діяльності, а також

допоміжного персоналу (секретарі, помічник слідчого), які стають обізнаними щодо початку та стану досудового розслідування певного провадження з урахуванням необхідності направлення кримінального провадження процесуальному керівникові прокуратури на протязі 1-3 днів з моменту внесення відомостей до ЄРДР для надання вказівок у кримінальному провадженні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Погорецький М.А. Початок досудового розслідування: окремі проблемні питання. Вісн. кримін. судочинства. 2015. № 1. С. 93–103.
2. Лобойко Л. М. Актуальні проблеми визначення підстав і моменту початку досудового розслідування. Вісник кримінального судочинства. 2015. № 1. С. 87–92. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkc_2015_1_13
3. Кримінальний процесуальний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2013. № 9–10. № 11–12. № 13.
4. Концепція реформування кримінальної юстиції України : затверджена Указом Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 лютого 2008 р. «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів» № 311 від 15 лютого 2008 р. // Офіційний вісник Президента України. 2008. № 12.
5. Коробко Ю.В. Процесуальні повноваження прокурора у досудовому кримінальному провадженні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Коробко Юрій Вікторович ; Ген. прокуратура України, Нац. акад. прокуратури України. Київ, 2016. 220 с.
6. Мірковець Д.М. Деякі теоретичні та практичні аспекти реалізації начальниками слідчого відділу функцій керівництва досудовим слідством. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ № 1. 2012. С. 416–427.
7. Холодницький Назар. URL: <http://www.5.ua/interview/nazar-kholodnytskyi-ye-takyi-ryzyk-shcho-antykoryuptsiini-orhany-zaraz-budut-nezruchni-usim-120103.html>
8. Конституція України: від 28. 06. 1996 р. з наст. змін. і доп. від 21.02.2014 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua>